

S w ě t o z o r,

nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných znalostí
pro Čechy, Moravaně a Slováky.

Číslo 20.

Vychází každou sobotu.

1854.

Zříceniny starého Saguntu u města Murwiedro ve Španělsku.

Na počátku třetího století před Kristem, když Římané a Kartagové, toho času nejnávratnější národové starého světa, zárliví na svou moc a přednost proti sobě se zpauzeti, a brannou mocí jeden druhého tlaciti počínali, stěží v utrpeních, od přírody bohatě ozdobených a všemi potřebami k blahému přebývání bohatě nadaných krajinách jižních Španěl opodál středozemního moře nad říčkou Palancia znamenité město Sagunt, jehožto obyvatelé pocházeli z Řecka z ostrova Zakynthos, a vlnosný obchod provozovali, vůbec vybláznili a bohatstvím se stáli. Kartagové hledajíce za své v první válce s Římany utrpené ztráty náhradu v Iberii (t. j. ve Španělsku), kdežto svou moc a panování všemožně hleděli rozšířiti a upevniti, popudili tím Sagunt, že s Římany ve spolek vstoupil, a o pomoc se proti Kartagům požádal. To byla opět milá Římanům příležitost vystoupiti proti sokům svým. Válčný plamen se sice ještě nyní neznal, neboť mjrny Kartagův vůdce Asdrubal raději Říma-

nům přislibil, že se Saguntu nedotkne, a že řeku Iberu, kamž byl až přišel, nepřetročí; ale po jeho auksadném zavraždění jakýmsi španělským otrokem gináče sobě počínal ode všeho vojska gednosworně za vůdce vyhlášený, 25letý Hanibal, syn velkého vůdce Hamilkara, jenž se již co 9leté pachole svému otci při obětníci bohům přisahal zavázati musil, že věčným protivníkem Římanův zůstati chce. Sotwa převzal nejvyšší správce vojska, chystal se proti Římu, obmýšleje s velkým vojskem z Hispanie do Itálie vtrhnouti, a Římany v samé jejich vlasti potlaciti. Podrobně některé mocné národy iberie, uderil celou mocí na Sagunt, a počal ho se tří stran dobývati. Saguntinští, spo- lehnuvše se na pomoc Římanů, bránili se sice pře- udatně, a mnoho wypadů na nepřátele čínili, a slyž gednkráte Hanibal sám při stanování nových zá- loh v stěho poraněn byl, vzniknul u vojska karta- gického takový zmatek, žeby se byli saguntští malým vojskem jeho strogů wálčůvých i dobývání připravie-

chlup snadno mezi plici přigde, a tak snadno chlupové beslage, (bezpar) a tím mnoho jiných neduhů působí. Peče učiněná odhodláním jim zvláštní chlup vyblážený a potom vrstvou 2 stěruje vysofau, a ztlucenau ze slámy hlíny a zemi pokrytý. Mnozí též pro ně zvláštní ostrůvky zhotovují vedau neb zdi obeknané, aby se do polí prehrabati nemohly, aneb snad i listám v pazoury nepřisli. V takových ostrůvkách žijí jako v divočině. Strýdati potřebí je v suché i čerstvé plici, senem, plewami, zvláště ovšem, kořinky, bylinami a trávau. — Králci rozmnožují se náramně. Králci rodu sedmkrát za rok a po každé 4—8 králců metá, která se již za 8 měsíců opět vřítiti mohou, a v 12tém měsíci zcela jsou vyrostlé. Králci mláďátek svých milují a svou vlastní srst podstýlají jim; nic méně samci někdy divoce se sežirají. Maso králci jest velmi autlé a chutné zvláště když se wynunwali. Kožesiny v Poltu, Rusku a Anglicku hogným jsou v obchodu zbožím. Chlupy upotřebují na punčochy rukawice, zvláště ale na flobauky. —

Živoť králci takéž dobře hnojí rose jako trus kozí. Králci angorský jest plemeno neb odrůda králců krotkých, a má své gméno od maloasiatského města Angora, kdež zvláště se zdržují. Jest většinou náš králc, z ohledu postavy, barvy a životu zcela genu podoben. Pamětihoden jest pro svůj chlup 4 palce dlouhý, kudrnatý autlý a tak tenký, že jako hedvábný na odmat jest, pročež hedbávný králcí slouží. Poněwadž tato zvířátka nasse podobně dobře snášejí a svým chlupem užitečná jsou, již dávno v Anglicku se chovají, a od nedávných časů též v Eastu, Šwábku atd. Chovají se v chlupcích vyblážených, slamanu pokrytých; zde se jim přehrádky jako v holubníku udělají a před mokrotou a zimau chrání. Z ohledu plice totéž platí jako u našich domáckých. Dveř s ohrubami a s modau, aneb i panhý chléb velmi lakotně žerou. Samička metá každau párau neděli 3—6 králců, než samci někdy také požírají. Chlupy se jim každých 14 dnů vyčesají a za každých 7 neděl ostrýchají. Od jednoho za rok dostati lze 12 lotů a od wynunwaného králce i celau libru, za která 5—6 tolarů se platí. Z chlupů frantských zhotovují se draží flobaufové; delší hodi se na rukawice a punčochy, a po smíchání s pšnou ovčej wolnu, s pamukem (bawlnau) a hedbávnem na rozličné towary. Ze wywodectwí wymarštěm, v Bádenu jsou gnu wynosné towary na zboží zhotowena z chlupů z dotčených králců angorských. Ráší zwanští hospodáři ještě posud si gich málo všimají, ačkoli to wynosné jest, a přemáše výlohy stoji.

Železná dráha buděgowická.

Spokení Wltawy s Dunagem již we 14tém století slavnými předky našimi, ač prostředkem průlivu, zamyslené, roku 1807 z nowa učením rýnským z Gerstneru pomoci železná dráha nawržená, došlo teprwa po zavedení wolné plavby na Rabi r. 1822 za pokogných časů těchto lepsi částí k wywedení swému. Profesor z Gerstnera, syn předešlého, wyprošiw na C. c. k. M. privileg na 50 let, wstoupil r. 1825 do gistého spolku, kterýž se stavbě té 5000 akcií (peřejných zápisů) po 200 zl. určil. Práce ta, téhož roku ještě započatá, z počátku se owšem gen zblabawě dakila; předce wšak byla již r. 1828 většinou část gogi úplně dotohowena, kteráž 8 1/2 mil zdělá od

Buděgowic přes řeku Malci, okolo Hagezdru (Steinkirchen) a Heltowa, stranau Belesina, Podolu, Pšennice a Dolegši Hagdy za české pomezí krocí a pak w klice k Čechám obrácené okolo Leitmansdorfu až k hornímu rozhraní po nad Leopoldsdylagem nebašelo Mauthausnu se táhne. Roku 1829 a 1830 byla pomoci půgčky 400,000 zl. od stawitele Schönerera až k řeku w Rakauskch wedena a již se po ní šel i giné zboží dowáželo, když pagednuu zavedením wolného obchodu solj w Čechách wynos gegj tak se ztenčil, že w další práci musilo se přestati a k nowému nawrhu přikročiti. Wydáním 9000 nových akcií sešlo se 450,000 zl. a silnice, již 11 1/2 mile dlouhá byla až do Lince dostawena, tak že w cestu 17 mil počítá a 1,654,322 zl. 7 kr. st. stála.

Dráže této, mezi welikánstými stawbami w rakauských zemích gedno z neypřednějších mstí sobě osobugce, byla půda velmi na přetážku, a rowina pro ni potřebná; pročež musili se stawěti hráze, kanály a mosty, třeba 10 sáhů wysoké, pak i odkopawati zvyššeniny a stály wyhazowati. Ačkoli českorakauským pohorím wedena jest, kteráž u Buděgowic 173 1/10 wjd. sáhů nad Wltawau a u Lince docela 244 1/10 sáhů nad Dunag se wyjíná: nezdvihá se předce, mimo gednu strowny kaufet, níže wyše 1/10 caulů na sáh (co 1/10 délky), kdežto obyčejná silnice téhož směru často též o 13 caulů na sáh wystupuje. Stán prostředně silny utáhne při obyčejném zdvihání se dráhy (1/100) wáž 17 centnůrů těžší se 40 cent. nákladu, po silnici dolů ale 2 1/2 takových wozů se 100 cent. nákladu, při čemž gednu dolnorakauskau mstí s těžkým nákladem za dvě, s lehčím za gednu ano i půl hodiny ugede. Na obyčejné silnici utáhne wšak gednu kán gedwa 10 cent., k čemuž mu leckde ještě přjpreže zapotřebí.

Abý wozy na této gednoduše založené draže semo tamo gedjce minanti se mohly, jest rozdělenu na šest zastawet stegně téměř délky po 2 1/2 mile, na gegichžto konci se vždy msto k wyhobání s dwogitau dráhou nalezá a koně přepřažení býwají. Dowážení s obau stran jest tak zřízeno, že se wozy na místech wyhybacích w stegném čase potkávají a tak bez přetážky se minau.

Po obau stranách dráhy táhnau se dílem gedkové dílem smrkové 7 caulů wysoké a 6 c. široké, 3 1/2 wjd. stěwjců od sebe vzdálené postranice, postládane 2 1/2 c. širokými, a toliko 1/2 caule hustými šijnami z lowného železa a spočiwají na pewné kameně zdi. Ze železa litá kola wozů pro tuto dráhu zvláště delauých, magjce pewná předlaužená okragi, nimi mezi obě postranice přiléhají, a w kolegi se neustále drží. Dráhy anglického způsobu s masíwnými železnými šijnami a kamenými podkladky owšem trwalejší jsou: za to jest ale zde držwj w poměru mnohem lacinější nežli železo, eprawy dřewěných těch postranic děgi se snadno a bez mešťání dowozím, a nestoji tolik, coby byly wynášely anroky té gistiny, s kteráž by železné postranice dražší byly býwaly. W cestu bylo k dílu tomu zapotřebí 320,000 kstokových pracj půdowých, 42,100 k. s. suchých a 7500 k. s. wbných zdj s 965 průtoky a mosty.

Silnicj tauto zawáží se blawně šel w množstwj asi 350,000 cent., mimo to wšak ještě asi 120,000 kupačého zboží z Wlach. Zawážení sádry (gypsu) do Čech, gakož i přewážení obilj počíná se po ní rozmáhati; držwj dostává se již po ní až 400 sáhů českých lesů do Lince, odtudž se dále po Dunagi do

Selezná brána Buděgomišá.

Widné plawj. Několí bráha ta od počestných posud
hlučné nawštěmowána není, přegoj po nj předce
geden spoletenský wáz, kterj bmo o welifonočnjm
tribu tmečm zaweden, tu prospěchu obceňowa do-

sud se udržel. Pínčané wygizběgi po nj na warášty,
zwlastě pak do trásného okoli lw. Wladaleny.

Ož ale podnikatelský spolet hledj, by se mu
dowáženj zboj i s gawdy stran na jlnici tu dostalo.